

work in which different actors partake. The shared plans and taking action to realize them make specific machines cover the functional role of the Other (Gertz, 2018).

Alienating and dangerous character of work determined the relation of humans with robots in a way that could be analyzed in the frame of the struggle for recognition. This presentation sketches the lack of symmetry in this relation and how alienating and emancipating at the same time this particular relation with Other is. Moreover, because of the particular form of alienation certain professions bring, they exhibit solidarity that others typically lack when other people are interacting with them (Singer, 2009). This tension reveals a dialectical character of the relation between person and technology in the modern context Hegel's philosophy has essential insight into this problem.

#### **Reference list:**

- Coeckelbergh, M. (2015). The Tragedy of the Master: Automation, Vulnerability, and Distance. *Ethics and Information Technology*, 3, 219–229.
- Gertz, N. (2018) Hegel, the Struggle for Recognition, and Robots. *Techné: Research in Philosophy and Technology*, 22, 138–157.
- Singer, P. W. (2009). *Wired for War*. London: Penguin Press.
- Lucas, J. R. (1964). Minds, Machines and Godel. In Anderson, A. R. (Ed.), *Minds and Machines*, 43–68. Prentice-Hall.
- Gallagher, S. & Crisafi, A. (2009) *Hegel and the extended mind*. Springer-Verlag London Limited.
- Hegel, G. W. F. (1977) *Phenomenology of Spirit*. Clarendon Press.
- Zizek, S. (2020) *Hegel in a wired brain*. Bloomsbury Publishing.

### **Осмилення досвіду тимчасово переміщених осіб з точки зору феноменологічної психопатології та методи терапії**

Діана Дарієнко

Національний університет «Києво-Могилянська академія»  
(Київ)

Досвід тимчасово переміщених осіб, що покинули свою країну з метою уникнення війни, переслідувань чи стихійних лих часто постає предметом дослідницької уваги у феноменологічній психології та психопатології. Слід розуміти, що тимчасово переміщені особи, які мають ознаки травми, не є «ментально хворими», адже їхні психологічні реакції є «нормальною» відповіддю на аномальні життєві ситуації. Саме тому дослідникам йдеться про відтворення та вдосконалення ідей, що їх на початку ХХ ст. висловили зацікавлені у феноменології філософи, адже саме феноменологічний підхід підкреслював важливість розуміння унікального життєвого досвіду людини, необхідність співпереживання та емпатії під час терапії травмованої особи, а також передбачав відсутність редукціонізму (зведення ознак травми до біологічних процесів) та стигматизації (Binswanger, 1927).

Про вплив травми на психіку писав німецький психіатр та філософ Карл Ясперс (Jaspers, 1973), який вважав, що травматичний досвід може призвести до глибокої дезорієнтації та фрагментації особистості. Він описав цей стан як «розрив» або «кризу» (Jaspers, 1973). Іноді досвід травми постає причиною розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР), або може мати окремі його симптоми. Відповідно, хоч травму слід розглядати як природну адаптивну реакцію психіки людини на загрозову ситуацію (Гулько, 2015, с. 218), все ж травма може мати низку негативних психологічних наслідків.

В Україні терапія травм та ПТСР зазвичай передбачає поєднання психотерапії та медикаментів. І хоча методи лікування можуть відрізнятися залежно від унікальності обставин, потреб людини, а також доступних ресурсів, найпоширенішими типами терапії ПТСР в Україні залишаються когнітивно-поведінкова терапія та терапія десенсибілізації та опрацювання травми рухом очей (Горбунова, 2015). Також у практиці часто використовуються антидепресанти (для регулювання настрою та зменшення тривоги), стабілізатори настрою (для полегшення симптомів) тощо. Надання психологічної допомоги для українців є дуже актуальним, тому у запропонованих тезах я окреслю підходи які, на мою думку, можуть покращити українську психологічну практику.

У сучасній феноменологічній психопатології дослідники постулюють необхідність сприяти розширенню можливостей переміщених осіб через відновлення їхнього почуття ідентичності, а також наголошують на потребі цілісного та культурно чутливого підходу до підтримки потреб біженців у сфері психічного здоров'я, що передбачає надання людям можливості стати активними учасниками власного одужання (Miller & Rasco, 2004). Так, наприклад, філософ Мет'ю Реткліфф (Ratcliffe, 2023) досліджує поняття *горя* (яке не обов'язково є пов'язаним із травмою вимушеного переміщення, але яке переміщена особа також може зазнавати, особливо у випадку досвіду війни чи геноциду) та має переконання, що горе – це не лише психологічний, але й фундаментально сформований соціальними та культурними факторами досвід, тобто культурні норми та очікування можуть впливати на те, як людина переживає та висловлює своє горе. Тож, звернення психологів та психотерапевтів до горя та інших психологічних потрясінь тимчасово переміщених осіб потребує цілісного підходу, який враховуватиме як тип індивідуальної психології, так і соціальний та культурний контексти, у яких виникли емоційні переживання. Подібними цілісними підходами, на мою думку, є типи терапій, що мають *екзистенційно-феноменологічну* основу, або використовують екзистенційно-феноменологічні методи.

Зокрема, варто звернути увагу на такий підхід, як *нарративна терапія*, що полягає у детальному феноменологічному описі того, як структуровані особисті нарративи та як вони пов'язані з відчуттям себе та «інших». Цей метод спрямований на переосмислення досвіду людини таким чином, щоб сприяти її зціленню після набутої травми (Zahavi, 2015).

З огляду на вже написане, моя думка полягає в наступному: в українському академічному та психологічному колах слід популяризувати сучасні дослідження в галузях феноменологічної психології та психопатології, адже вони можуть якісно вдосконалити основні методи терапії травм та ПТСР у психології та психотерапії.

#### **Список посилань:**

Горбунова В. (2015). Робота з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) у межах когнітивно поведінкової терапії. *Психологічна допомога особистості, що переживає наслідки травматичних подій* (Збірник статей), 26–36.

Гулько Б. А. (2015). Посттравматичний стресовий розлад – в розрізі часу. *Вісник Вінницького національного медичного університету*, 9(1), 216–219.

Binswanger, L. (1927). Verstehen und Erklären in der Psychologie. *Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie*, 107(1), 655–683.

Jaspers, K. (1973). *Allgemeine Psychopathologie* (9th). Springer-Verlag.

Miller, K. E. & Rasco, Lisa M. (2004). *The Mental Health of Refugees. Ecological Approaches to Healing and Adaptation*. Routledge.

Ratcliffe, M. (2023). Grief Over Non-Death Losses: A Phenomenological Perspective. *Journal of the European Philosophical Society for the Study of Emotions*.

Zahavi, D. (2015). *Self and Other: Exploring Subjectivity, Empathy, and Shame*. Oxford University Press.

## **Проблеми підходів до щастя: соціальний та екзистенційний вимір**

Михайло Дигун

Національний університет «Києво-Могилянська академія»  
(Київ)

Поняття щастя в моральній філософії розглядається з двох поглядів: 1) як певна мета діяльності людини, суспільства та держави для досягнення особистого та спільного блага 2) як суб'єктивний, тобто внутрішній та унікальний, стан особистості. Попри значну кількість філософських розмислів щодо щастя, від античності до сьогодення, співвідношення щастя індивіда та щастя в соціальному вимірі, на наш погляд, ще недостатньо досліджене.